

Momenten bij Bergkamp met diepte

Vernieuwde voetbaltaal

René Appel - Amsterdam

Corner Blinker, weggekopt Nortan'. Dit is geen 'gewoon' Nederlands, maar een vorm van taalgebruik die typerend lijkt voor voetbalverslaggevers. Dat blijkt niet alleen uit het feit dat er begrippen uit de voetbalwereld worden gebruikt, maar ook uit de zinsvorm. In *Onze Taal* van november 1989 (en in mijn boekje *Voetbaltaal*) beschreef ik al een aantal kenmerken van dit jargon, zoals weglatingen van lidwoorden, voorzetsels en koppelwerkwoorden.

HANGENDE SPITSEN

Met het wereldkampioenschap voetbal in het vooruitzicht lijkt het interessant om na te gaan of er recentelijk nog veranderingen in dit taalgebruik zijn opgetreden. Er zijn natuurlijk altijd vernieuwingen in de woordenschat. Die hangen voor een deel samen met veranderende tactieken. Zo is er veel gewijzigd in de functie van de spits. Vroeger waren er aanvallers of voorhoedespelers. Dat zijn *spitsen* geworden, maar daaronder zijn weer *diepe spitsen* (het meest vooruitgeschoven), *schaduwspitsen* (vlak daarachter), *valse spitsen* (zogenaamde spitsen, die achter de 'echte spitsen' spelen, maar plotseling aan het aanvalsfront opduiken) en *hangende spitsen*, die vooral aan de zijkant van het veld opereren. Evert te Napel zei zelfs een keer over een speler van AC Milan: 'Dat is Colombo, die hangt.' De schaduwspits kan overigens ook als *schaduwshutter* worden aangeduid.

De genoemde woorden werden rond de vorige wereldkampioenschappen al gebruikt, alleen komen ze nu wat frequenter voor. Hetzelfde geldt deels voor *verdedigen*. Dit woord heeft al geruime tijd in de voetbaltaal een betekenis die tegengesteld is aan die in het reguliere Nederlands, zoals blijkt uit 'De Boer verdedigt Taument'. De Boer steunt of helpt Taument niet, integendeel. Hij zal ervoor proberen te zorgen dat Taument niet aan de bal komt, hij zal hem 'uit de wedstrijd proberen te spelen'. *Verde-*

digen is ook iets gaan betekenen als 'uit de verdediging wegwerken, naar voren transporteren', zoals in de zin 'De bal verdedigd door Ferri'. Het woord is ook te combineren: 'Alleen maar wegverdedigen, niet uitverdedigen'. Voor de voetbalalfabeten: bij wegverdedigen wordt de bal min of meer blind naar voren getrapt, terwijl uitverdedigen systematischer gebeurt, zodat de uitverdedigende ploeg in balbezit blijft.

JE MOMENTEN

Opvallend populair is de laatste tijd *momenten* (altijd in het meervoud!) in de betekenis van 'mooie acties, soms leidend tot een kans op een doelpunt', zoals in de volgende commentaarzinnen:

- De momenten zijn er nog wel, maar ze zijn wat schaars geworden.
- Qua spel zijn er in het eerste halfuur nog geen momenten geweest.

Vooral de laatste zin zou vanwege zijn poëtische kwaliteiten uit een column van Jan Mulder afkomstig kunnen zijn. Voetballers nemen ook zelf *momenten* in deze nieuwe betekenis over: 'Het betekent dat je niet alleen je man uitschakelt,' zegt een voetbal-

HEUS, IK KON VEEL BETER, MAAR DIE SCHADUWSPITS ZIT ME STEEDS OP DE HIJLEN!

ler in een interview, 'maar ook dat je tijdens de wedstrijd je momenten krijgt.' Stel je toch voor, een voetballer die tijdens een wedstrijd geen momenten krijgt, met wat voor gevoel zit die na afloop in de kleedkamer? Hoe moet die thuis zijn vrouw onder ogen komen?

VRIJE VOORZETSELS

Echt opvallend is het vernieuwend voorzetselgebruik in het jargon van voetbalverslaggevers. Het gaat daarbij met name om *bij* en *met*, die in de merkwaardigste combinaties optreden. Hieronder volgt een serie voorbeelden.

- Witschge... vrijheid bij Bergkamp
- Beweging is er bijvoorbeeld bij Ellerman
- Een moeilijke controle bij Riedle
- De overname is er bij Van Basten
- Romario is nu aanspeelbaar, komt los bij Holband
- Een onderschepping bij Bergomi
- Berti opent aan de rechterkant bij Bianchi
- Weer de inzet bij Kreek
- Van Basten voorin met gevaar
- Illgner met de uittrap
- Protassov met de duw
- Thon met de counter

- PSV met aansluiting
- Meijer met de controle
- Nando met de gele kaart

In een enkel geval vervangt *bij* duidelijk een ander voorzetsel. 'Een onderschepping bij Bergomi' moet bijvoorbeeld zijn 'Een onderschepping door Bergomi'. In het geval van *met*, en vaak ook wanneer *bij* wordt gebruikt, lijkt er echter sprake te zijn van wat ik *werkwoordvrees* zou willen noemen. 'De overname is er bij Van Basten' zou in gewoon Nederlands luiden: 'Van Basten neemt (de bal) over'; en voor 'Illgner met de uittrap' is 'Illgner trapt uit' de normale variant. Deze angst om werkwoorden te ge-

bruiken is in overeenstemming met de neiging tot telegramstijl. Het vreemde is natuurlijk dat de zin met een voorzetsel vaak langer is dan die met een werkwoord.

☛ VERVOEGINGSANGST

Er is – bij sommige verslaggevers – ook een trend te bespeuren om wel een werkwoord te gebruiken, maar vooral in de infinitief. De volgende voorbeelden kunnen deze vorm van *vervoegingsangst* illustreren.

- Mrkla, met links uithalen
- En goed uit zijn doel komen en naar die bal blijven kijken, Konrad
- Vasthouden van Vermeulen ten op-

zichte van Vincent

- Meenemen door Boerebach
- Het weggoppen was van Popescu
- En net niet kunnen intikken door die nummer 8, Edwin Vuurens
- En dan Merson ineens uithalen

In alle gevallen kunnen er makkelijk (soms kortere) zinnen worden geformuleerd met het vervoegde werkwoord: Mrkla haalt met links uit, Popescu kopte weg, enzovoorts. Voor de voetballiefhebber blijft de taal van Studio Sport een bron van studie en vermaak. <

Het had beter geweest...

Jan Pannekeet - Heiloo

Dialectsprekers gebruiken bij omschakeling op het standaard-Nederlands vaak onbewust bepaalde dialectkenmerken. In dit artikelje wil ik een constructie bespreken die soms door Nederlandssprekende Westfriezen wordt gebezigd.

Als we willen aangeven dat iets in het verleden beter anders had kunnen gebeuren, gebruiken we daarvoor een zogenoemde 'irrealis-zin'. Bijvoorbeeld: (ik bespreek hier alleen zinnen met *was/waren* omdat constructies met *zou/zouden* in het Westfries nauwelijks gangbaar zijn) *Het was beter geweest als je wat vroeger was gekomen*.

In het Westfries formuleren we een dergelijke irrealis-zin een beetje anders: *'t Had beter weest as je wat vroeger kommen hadde*.

In dit dialect is het hulpwoord bij *weest* en *kommen* in de irrealis niet een vorm van *zijn*, maar van *hebben*. Dat geldt ook voor andere werkwoorden die met *zijn* worden vervoegd, zoals *voorvallen*, *klimmen* en *gaan*.

Als Westfriezen officieel Nederlands spreken, sluipt deze voorkeur voor *hebben* vaak in hun zinnen. Ze zeggen dan: *Het had beter geweest als je wat vroeger had gekomen*.

Nog een voorbeeld:

standaard-Nederlands:
Waren ze maar metselaar geworden, dan waren ze nu niet werkeloos geweest.

Westfries:
Hadde ze maar messelaar worren, den hadde ze nou niet werkeloos weest.

algemeen Nederlands van een Westfries:
Hadden ze maar metselaar geworden, dan hadden ze nu niet werkeloos geweest.

Nu is mij opgevallen dat ook in het Nederlands van sprekers uit andere streken van Nederland deze irrealis met *hebben* opduikt. In dialectgrammatica's is daar weinig of niets over te vinden, en ook in de ANS (zie blz. 467 en 471) mis ik een opmerking over regionale afwijkingen in de vorm van irrealis-zinnen. Misschien kunnen lezers van Onze Taal mijn indruk vervangen door een zekerheid. <

Privé

Mevr. L. Bossen - Leiden

Het woord *privé* heeft een verandering ondergaan. Eerst stond het 'rechttop', toen het op een bordje bij een deur aangaf dat daarachter de woning van het restaurant begon. Daarna ging *privé* het hellende vlak op als rubrieknaam van artikeljes over zaken die niemand aangaan. En nu ligt het plat. Dat leerde me een meneer die een zaak drijft in pornografische films, artikelen en andere dingen voor 'ontspanning'. Hij belde me met de vraag of ik een privéadres was. 'Ja, dit is een woonhuis', zei ik. Dat misverstand leverde me zijn uitleg op: hij was bezig met een adresbank van privéadressen voor zijn klanten en wilde weten of ik daarin wilde. 'U bedoelt dus bedrijfsruimte?' 'Inderdaad.' We konden dus kort zijn.

Kranten bevestigen deze betekenis, namelijk in de advertenties over 'privéclubs' e.d. De belangrijkste woordenboeken kennen de *privéclub* nog niet, en geven bij *privé* alleen de betekenis 'persoonlijk, van vertrouwelijke aard'. <